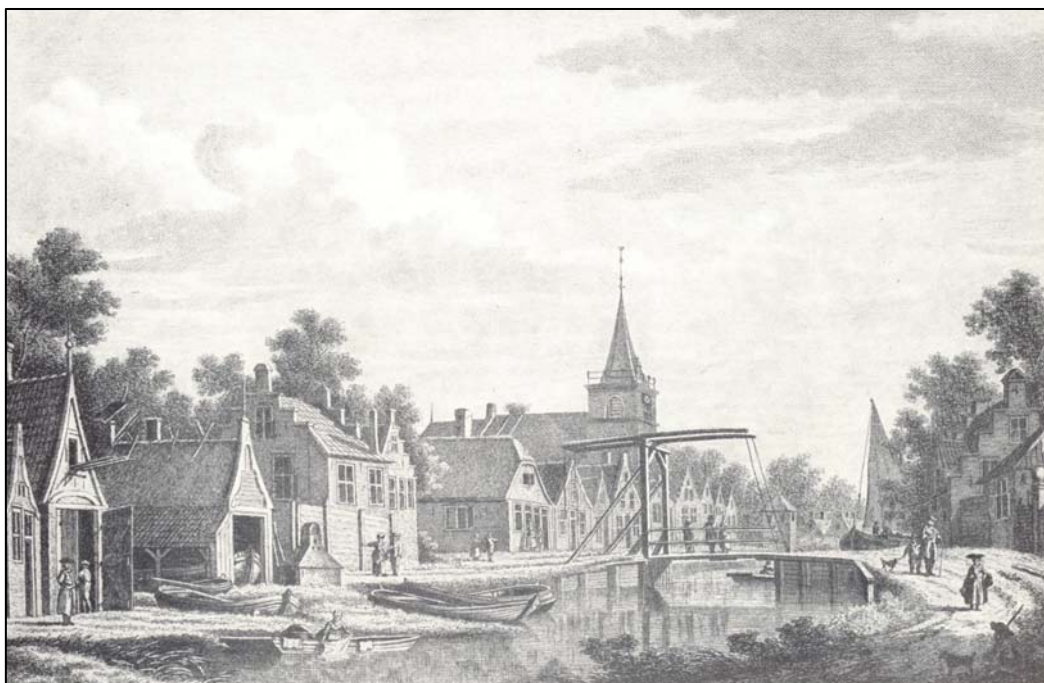

Bureauonderzoek

Overdorp te Kockengen

Opdrachtgever

Tauw bv
Postbus 3015
3502 GA UTRECHT

Projectnummer

Synthegra Rapport P0501616

Autorisatie

Redactie:	paraaf	datum
drs. E.E.A. van der Kuijl, m.m.v.		
drs. D. Hagens		
Eindredactie/kwaliteitscontrole:	paraaf	datum
drs. E.E.A. van der Kuijl		

Kenmerk

DHA/UIT/SAD/P0501616

Project : Bureauonderzoek, Overdorp te Kockengen
Kenmerk : DHA/UIT/SAD/P0501616

Colofon

Opdrachtgever: Tauw bv Utrecht
Project: Overdorp te Kockengen
Projectnummer: P0501616
Titel: Bureauonderzoek, Overdorp te Kockengen
Datum: 29 januari 2007
Redactie: drs. E.E.A. van der Kuijl, m.m.v. drs. D. Hagens
Projectleider: drs. D. Hagens
Met bijdragen van: drs. S.M. Koeman
Tekenaar: drs. S. Diependaal
Eindredactie: drs. E.E.A. van der Kuijl
Druk: Synthegra bv, Doetinchem
ISSN: 1574-0838

Synthegra bv

Doetinchemseweg 61a, 7007 CB Doetinchem
Telefoon +31 (0)314 36 99 40, Fax +31 (0)314 36 99 44, Internet: www.synthegra.com
Bankrelatie Friesland Bank, nr. 295191155, BTW nr. NL819631288B01, HR 01115557

© Synthegra bv, 2007

De rechten van intellectueel eigendom verblijven te allen tijde bij Synthegra bv.

INHOUD

1	Inleiding	4
1.1	Kader en doelstelling	4
1.2	Plangebied	4
1.3	Onderzoeksopzet en richtlijnen	5
1.3	Administratieve gegevens	5
2	Bureauonderzoek	6
2.1	Methoden	6
2.2	Resultaten	6
	Inleiding	6
	Geologie en geomorfologie	6
	Bodem	8
	Archeologie	9
	Gegevens uit het kaartmateriaal	12
3	Archeologische verwachting	14
	Advies	14
	Literatuur	15

Bijlagen:

Bijlage 1: Combinatiekaart IKAW, AMK en Archis waarnemingen

Bijlage 2: Geologische perioden en lijst met gebruikte afkortingen

Afbeelding voorblad: Kockengen in 1788.

1 Inleiding

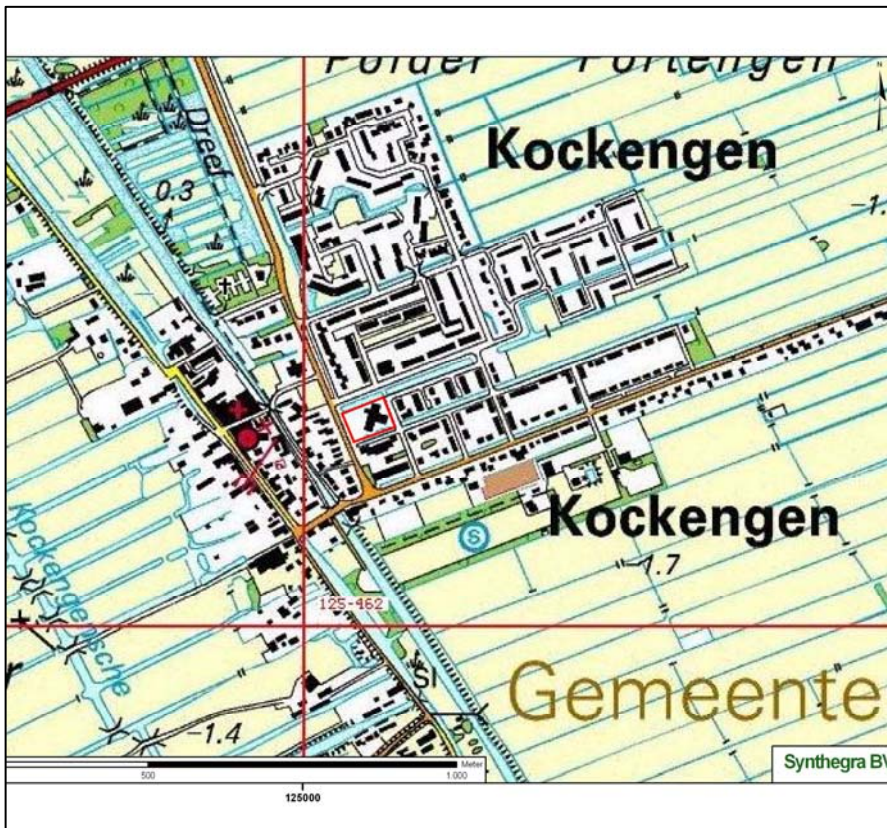
1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Tauw bv Utrecht heeft Synthegra bv in januari 2007 een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied genaamd Overdorp, gelegen aan de Dreef en de Koningin Julianaweg te Kockengen (gemeente Breukelen). De aanleiding tot het onderzoek wordt gevormd door de voorgenomen herinrichting (nieuwbouw en herinrichting van het openbaar groen) van het plangebied. De graafwerkzaamheden ten behoeve van de nieuwbouw, die zullen gaan plaatsvinden, vormen een bedreiging voor eventueel in de ondergrond aanwezige archeologische waarden.

Het doel van het bureauonderzoek was het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over de bekende of verwachte archeologische waarden, binnen het plangebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, het karakter en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden. Met behulp van deze informatie is een gebiedspecifiek archeologisch verwachtingsmodel opgesteld.

1.2 Plangebied

Het plangebied (circa 3600 m² groot) ligt ten oosten van de dorpskern van Kockengen (afbeelding 1). Het plangebied staat afgebeeld op kaartblad 31G van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000). Ten tijde van het onderzoek was het plangebied in gebruik als grasland.

Afbeelding 1: de ligging van het plangebied (rode kader). Inzet rechtsboven ligging in Nederland (zwarte kader).

Project : Bureauonderzoek, Overdorp te Kockengen
Kenmerk : DHA/UIT/SAD/P0501616

1.3 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek. Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform de KNA 2.2.

1.3 Administratieve gegevens

Toponiem	: Overdorp
Plaats	: Kockengen
Gemeente	: Breukelen
Provincie	: Utrecht
Projectnummer	: P0501616
Bevoegd gezag	: gemeente Breukelen
Opdrachtgever	: Tauw bv
Uitvoerende instantie	: Synthegra Archeologie
Datum uitvoering	: januari 2007
Kaartblad	: 31G
Periode	: middeleeuwen en nieuwe tijd
Oppervlakte	: circa 3600 m2
Grondgebruik	: bebouwing
Geomorfologie	: ontgonnen veenvlakte
Bodem	: weideveengrond
Beheer en plaats documentatie	: Koninklijke Bibliotheek, Bibliotheek RACM, Synthegra Doetinchem

De onderzoekslocatie wordt omsloten door de volgende 4 coördinaten:

x1:125063,56	y1:462299,12
x1:125063,56	y2:462371,74
x2:125149,41	y2:462371,74
x2:125149,41	y1:462299,12

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Het bureauonderzoek is uitgevoerd om na te gaan of er reeds archeologische vondsten uit het plangebied geregistreerd staan, om de landschappelijke (geologische en bodemkundige) kenmerken alsmede de gespecificeerde archeologische verwachting te bepalen. In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (zie literatuurlijst).

Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het plangebied is het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurhistorie en Monumentenzorg (RACM) te Amersfoort geraadpleegd. Daarnaast is contact opgenomen met de afdeling Ruimtelijke Ordening van de gemeente Breukelen, en via de afdeling Utrecht en omstreken van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (AWN) met dhr. Boele van de Historische Kring Breukelen. .

2.2 Resultaten

Inleiding

Er bestaat een sterke relatie tussen de ontstaansgeschiedenis van het landschap en de archeologische verwachting van een gebied. Daarom is het belangrijk om de genese van een landschap goed te bestuderen. De geologische ontwikkeling ligt ten grondslag aan de geomorfologie en bodem. In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de landschapsgenese op de onderzoekslocatie. Voor de geologische en geomorfologische beschrijving is gebruik gemaakt van de nieuwe lithostratigrafische indeling van de ondiepe ondergrond.¹

Voor een overzicht van de geologische perioden, zie bijlage 2.

Geologie en geomorfologie

Kockengen ligt in het westelijk veengebied waar de geologische ontwikkeling in hoge mate is bepaald door de relatieve zeespiegelstijging. In de ondergrond is de Basisveen Laag, behorend tot de Formatie van Nieuwkoop aanwezig. Aangenomen wordt, dat de Basisveen Laag ontstond onder directe invloed van de zeespiegelstijging, en de daaraan gekoppelde stijging van het grondwaterniveau.²

In het Midden-Subboreaal ontstond achter een strandwallensysteem een lagune, waarin op grote schaal veenvorming kon optreden. Naarmate de strandwallen hoger en breder werden, kreeg de zee steeds minder frequent toegang tot het gebied achter de strandwallen. Dit leidde tot de vorming van een enkele meters dikke veenlaag, het zogenaamde Hollandveen Laagpakket, behorend tot de Formatie van Nieuwkoop (ongeveer 2000 BP).³ Het Basisveen kan in het plangebied niet meer worden onderscheiden, omdat het veen niet verschilt van het jongere Hollandveen.

In de middeleeuwen liepen de Maas, de Waal, de Lek, de Oude Rijn, de Hollandse IJssel, de Linge en de Vecht dwars door het veengebied naar zee. Deze rivieren zijn jonger dan 3800 BP, met uitzondering van de Oude Rijn.⁴ De afzettingen van deze rivieren worden tot de Formatie van Echteld gerekend. Ten oosten van Kockengen stroomt de Vecht en in het zuiden de Oude Rijn.

Op de geomorfologische kaart is te zien dat het plangebied op een ontgonnen veenvlakte ligt, al dan niet bedekt met klei en/of zand (legenda-eenheid 1M46 op afbeelding 2). Ten westen van het plangebied is Kockengen op een rivier-

¹ De Mulder *et al.*, *De ondergrond van Nederland* (Houten 2003).

² H.J.A. Berendsen, *De vorming van het land* (Assen 1998), 163.

³ H.J.A. Berendsen, *Landschappelijk Nederland* (Assen 2000), 114 – 117.

⁴ *Ibidem*, 117.

Project : Bureauonderzoek, Overdorp te Kockengen
Kenmerk : DHA/UIT/SAD/P0501616

inversierug gebouwd (3K16). Dit is een crevasse van de Oude-Rijn, die deel uit maakt van een crevasse complex ten noorden van Haarzuilens.⁵ De oeverwalafzettingen van een rivier zijn niet overal even hoog; bij hoog water stroomt het water over de laagste plekken, waarbij door erosie geulen, zogenaamde crevassegeulen, ontstaan, die soms enkele meters diep kunnen worden. De crevassegeulen gedragen zich als een miniatuur rivierbedding. In en langs de geulen vindt sedimentatie plaats, waardoor de crevasse-afzettingen ontstaan. Hun lithologische opbouw is vaak bijzonder complex; op korte afstand is de lithologische variatie zeer groot.⁶ Crevasse-afzettingen zijn zandige afzettingen en liggen hoger in het landschap dan het omringende veengebied, dat in de loop der tijd, met name door ontwatering, is ingeklonken. Op sommige plaatsen bedraagt de inklinking 3-4 meter.⁷ Crevasse-geulen zijn dus gunstige plekken voor de aanleg van wegen en bebouwing in een veengebied. De crevasse-geul die onder Kockengen ligt, loopt richting het noordwesten en buigt daarna af naar het noordoosten en komt samen bij de Vecht. Net ten noorden van Haarzuilens is de geul tot een diepte van 6,5 meter beneden NAP ingesneden, maar heeft het onderliggende Pleistocene zand nog niet bereikt. De ouderdom van de crevasse-geul is niet bepaald, maar op basis van de diepte van de geulafzettingen, is het waarschijnlijk dat hij tijdens de Romeinse tijd is verzand.⁸

Het veengebied vormde vóór circa 1000 na. Chr. een wildernis, die alleen via kleine riviertjes toegankelijk was. De oudste bewoning van het veengebied bevond zich op de oeverwallen van de riviertjes en veenstromen. Ook crevassegeulen zijn geschikte bewoningsplaatsen. Toch waren er, in tegenstelling tot vroegere opvattingen, ook op sommige plaatsen in het veen mogelijkheden voor bewoning, bijvoorbeeld daar, waar het hoogveen enigszins ontwaterd werd. Het is bekend, dat er al in de Romeinse tijd bewoning was in de randgebieden van het veen; wellicht was het veen ook plaatselijk al verkaveld.⁹

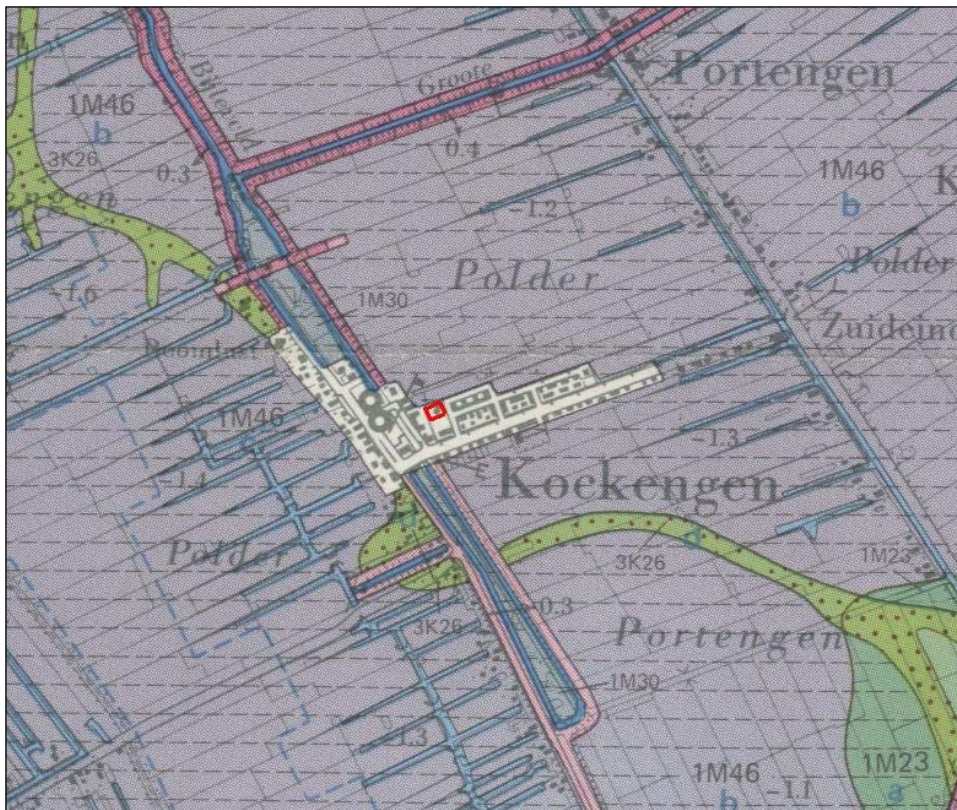
⁵ H.J.A. Berendsen, E. Stouthamer, *Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands* (Assen 2001), 227.

⁶ H.J.A. Berendsen (Assen 1998), 188.

⁷ *Ibidem*, 120.

⁸ H.J.A. Berendsen, E. Stouthamer (Assen 2001), 227.

⁹ H.J.A. Berendsen (Assen 2000), 130.

Afbeelding 2: uitsnede uit de geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000. Het plangebied is aangegeven met het rode kader.

Bodem

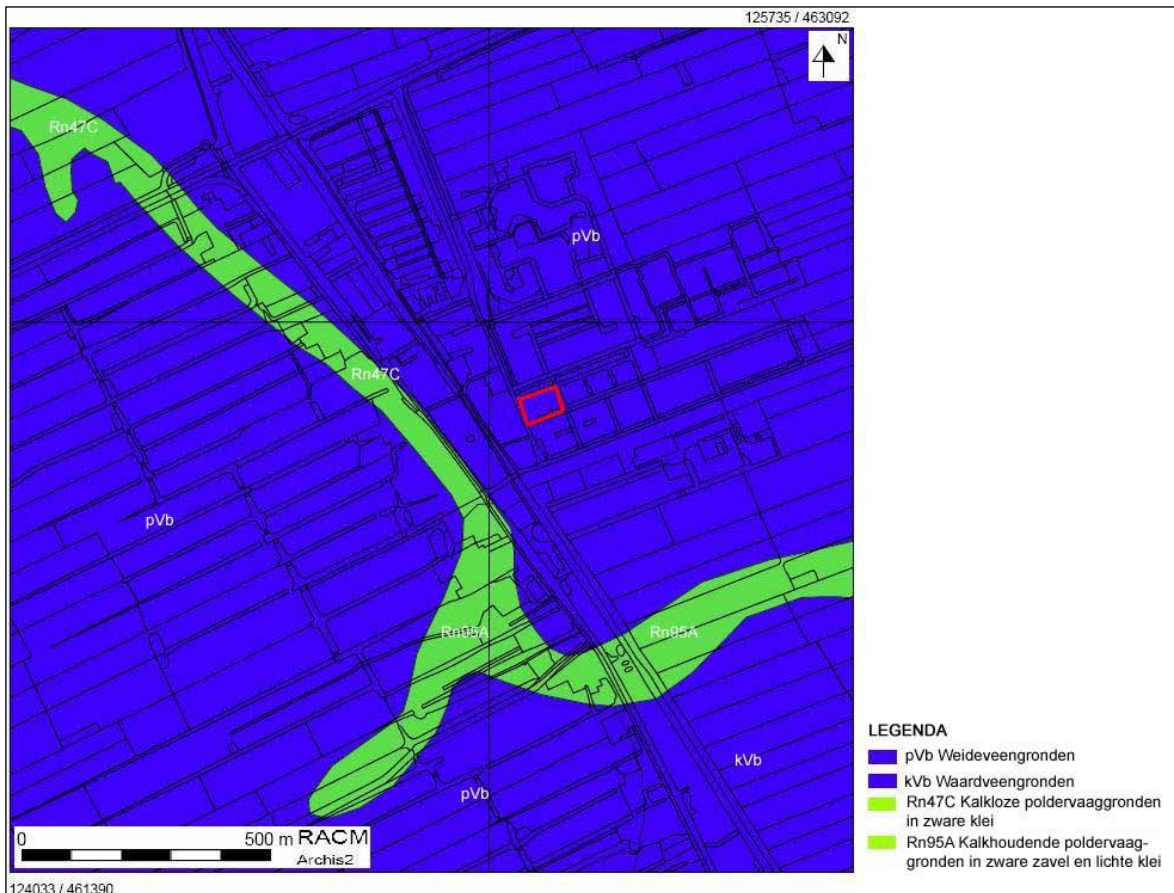
Volgens de bodemkaart op afbeelding 3 is te zien dat in het plangebied weideveengronden op bosveen (of eutroof broekveen) voorkomen. Deze veengronden hebben een (zavel- of) kleidek, waarin een minerale eerdlaag is ontwikkeld. Het kleidek is tot dieper dan 15 cm donker gekleurd en meestal humusrijk tot op het veen, dat binnen 40 cm begint. Ze vormen de overgang van de klei-op-veengronden naar de zuivere veengronden.¹⁰ De grondwaterstand is hoog. De gemiddeld hoogste grondwaterstand is ondieper dan 40 cm beneden maaiveld en de gemiddeld laagste grondwaterstand ligt tussen de 50 – 80 cm beneden maaiveld. Op de crevasse-geul komen verschillende typen poldervaaggronden voor.

In de vroege middeleeuwen werd hout nog benut als brandstof. De voorraad hiervan was echter snel uitgeput. Daarna vormde turf de belangrijkste energiebron.¹¹ De nederzettingen in het bosveen, zoals Kockengen, zijn streekdorpen, die bij de cope-ontginningen (1000-1300 na Chr.) zijn ontstaan. Als ontginningsbasis werd bij cope-ontginningen gebruik gemaakt van de oeverwallen van riviertjes en veenstromen. Het meest karakteristieke verkavelingspatroon van de cope-ontginningen bestaat uit langgerekte percelen van gelijke lengte (zie afbeelding 2 en 3). De oligotrofe veengebieden (mosveen) zijn vanaf de middeleeuwen door de mens gebruikt als turfwinning. Uiteindelijk werden ook wel minder geschikte veensoorten (zeggeveen en riet-zeggeveen) gebruikt voor turfwinning, maar de bosvenen werden ongemoeid gelaten (bosveen levert bij

¹⁰ Stiboka, *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000, toelichting bij kaartblad 38 Oost Gorinchem* (Wageningen 1981) p. 44

¹¹ *Ibidem*, 81.

verbranding teveel as op).¹² In het plangebied lag oorspronkelijk mosveen aan het oppervlak, maar dat is ontgonnen tot op het bosveen.

Afbeelding 3: uitsnede uit de bodemkaart van Nederland 1:50.000.¹³ Het plangebied is aangegeven met het rode kader.

¹² H.J.A. Berendsen (Assen 2000), 131–132.

¹³ beschikbaar via Archis2, het registratie- en informatiesysteem van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten.

Archeologie

Bewoningsgeschiedenis

Naar alle waarschijnlijkheid is Kockengen ontstaan op de oeverwal van een riviertje dat ooit in het veengebied van noordwestelijk Utrecht heeft gelopen. Rond 500 voor Christus ontstond na een millennium van relatieve droogte een vochtig klimaat. De zee en rivieren braken door en de laaggelegen gebieden overstromden.¹⁴ In de eerste eeuwen van onze jaartelling werd dit gebied bewoond door Friezen. Rond de 5^e eeuw kwamen ook Germaanse stammen zoals de Herulen en de Warnen vanuit de noordelijke delen van Europa deze contreien bewonen.¹⁵ De bewoning concentreerde zich in deze regio met name rondom Breukelen.¹⁶ In de 7^e eeuw werd de gouw Nifarlake (de Vechtstreek) gevormd door de Friese koning. Grote delen van dit gebied waren echter nog onbewoonbaar. Begin 8^e eeuw namen de Franken onder leiding van Karel Martel de macht hier over.¹⁷ Pas tegen het einde van de 10^e eeuw maakte een daling van de waterstand als gevolg van de ontwatering van talloze veenstroompjes het mogelijk de veengebieden tussen de oeverwallen van de Vecht aan de oostkant en van de Aa aan de zuidzijde binnen te dringen en het in cultuur te brengen. Hierdoor ontstond de ambachts- en gerechtsheerlijkheid Breukelerwaard.¹⁸ De kern van Kockengen is ontstaan rond 1150 als een nederzetting van ontginners. Dit geschiedde tijdens de vierde fase van de systematische veenontginningen. De eerste twee ontginningsfasen vonden vooral in de 11^e eeuw plaats in het veengebied ten westen van de vecht, ter hoogte van Breukelen. De derde en vierde fase vonden plaats in de 12^e eeuw.¹⁹ Het is vooral de bisschop van Utrecht geweest die deze veenontginningen stimuleerde. Dit gebeurde uit politieke motieven, aangezien zijn tegenspeler, de graaf van Holland vanuit Holland hetzelfde deed. Door deze ontginningen werd gedurende de 12^e eeuw de grens tussen Holland en Utrecht gevormd.²⁰ Mogelijk heeft nog vóór dat de ontginningen van Kockengen en Spengen gereed kwamen, een kerk met parochie van Mi op het grondgebied gestaan (ten westen van Kamerik). Dit was de eerste parochie in de wijde omgeving, ontgonnen uit veengebied.²¹ De naam Kockengen is afgeleid van de Franse naam 'Le Pays de Cockagne' ('het land van Kokanje'), dat de betekenis heeft van 'Luilekkerland' of 'koekenland'. Van oorsprong waren de bewoners dan ook van Franse oorsprong die hier een zelfstandig bestaan zochten, een 'beloofd land'.²² Door het gebied zelf te ontginnen werden ze zelf eigenaar van de gronden.²³ De benamingen van buurtschappen in de directe omgeving van het dorp, zoals onder meer Spengen en Portengen zijn respectievelijk afgeleid van 'Spanje' en 'Pertangen'/'Bretagne'. De naam Kortrijk is afkomstig van het gelijknamige Belgische Kortrijk.²⁴ In eerste instantie bestond Kockengen uit een lintbebouwing van boerderijen langs de westoever van de Kockengensche voorwetering (de latere Heycop).²⁵

De nieuw ontgonnen gronden uit het veen werden gescheiden door grensweteringen of scheidsslotten. Deze sloten en greppels dienden om het water af te voeren van de hoger gelegen gronden, om zodoende akkerbouw mogelijk te maken. Door deze ontwatering begon de bodem echter te oxideren en in te klinken, waardoor de landoppervlakte begon te zakken. Hierdoor gingen de bewoners langzaam maar zeker over naar weidebouw en veeteelt. Tevens dienden er dijken en kaden aangelegd te worden om de ontginningen te beschermen. Ook werden er molens gebouwd voor de bemaling. In eerste instantie waren dit handmolens, welke later vervangen werden door rosmolens

¹⁴ Manten 2001, 18 en 22.

¹⁵ Manten 2001, 23.

¹⁶ Manten 2001, 25.

¹⁷ Manten 2001, 55.

¹⁸ Manten 2001, 289 en 270.

¹⁹ Manten 2001, 232.

²⁰ Manten 2001, 234.

²¹ Manten 2001, 241.

²² Manten 2001, 234-235.

²³ www.kockengen.net

²⁴ www.kockengen.net

²⁵ Manten 2001, 296.

Project : Bureauonderzoek, Overdorp te Kockengen
Kenmerk : DHA/UIT/SAD/P0501616

aangedreven door paarden. In de eerste helft van de 15^e eeuw stapte men over op windmolens.²⁶ Het was in dezelfde periode dat het meer Heycop (westelijk van de stad Utrecht) en de Bijleveld (zo'n 10 kilometer noordelijk van Kockengen) werden gegraven in respectievelijk 1385 en 1413. Hierdoor werden de polders van het Oude Rijngebied verlost van overtollig water, en verkreeg Kockengen goede waterverbindingen met de Vecht, Amstel en de Oude Rijn. Voor die tijd zal de ontginning waarschijnlijk een uitwatering aan het Aa hebben gehad.²⁷ In 1535 werd door Keizer Karel V aan de heerlijkheden Kockengen en Spengen het schepenrecht verleend. Dit kan er mogelijk op duiden dat Kockengen een plaats van enig belang moet zijn geweest. Kockengen was verdeeld onder de heerlijkheden Kockengen en Spengen.²⁸ De ambachtsheer van de heerlijkheid was Jhr. Johan van Zuijlen, van De Haar. In het dorp staat thans nog de parochiekerk, waarvan de oudste gedeelten dateren uit de 14^e of zelfs 13^e eeuw.²⁹ Ook staan er nog enkele huizen en boerderijen waarvan sommigen dateren uit de 17^e eeuw.³⁰ In 1852 werd de parochie Kockengen gesticht, en kwam het los te staan van de parochie Breukelen.³¹ De twee verticale watergangen en de haaks daarop gegraven sloten hebben eeuwenlang, tot op de dag van vandaag, de ruimtelijke structuur van Kockengen bepaald. Een aantal sloten maken nog steeds deel uit van de omgeving. In Overdorp zijn dat de Kockengensche weteringen langs de Koningin Julianaweg, de Van Lockhorstweg en de Kerkweg. Aanvankelijk liep de laatstgenoemde sloot ook over het terrein van het plangebied tot aan de Dreef, maar dat deel is gedempt. De Gereformeerde Kerk ten zuiden van het plangebied is van recente datum. De eerste dienst vond plaats in 2002.

ARCHIS-meldingen in en rondom de onderzoekslocatie

Volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) geldt voor het plangebied een lage kans op het aantreffen van archeologische waarden. Voor de directe omgeving van het dorp Kockengen geldt een lage trefkans. Wel is er een lange strook, een crevasse-geul weergegeven met een hoge trefkans die westelijk langs de Bijleveld loopt en onder het dorp doorloopt. Op de Cultuurhistorische kaart van de provincie Utrecht is het plangebied niet gekarteerd.³² Wel is aangegeven dat de kern van Kockengen, alsmede het gebied in en rondom het plangebied veilig gesteld dient te worden, aangezien er sprake is van een cultuurhistorische samenhang tussen tijd en ruimte. Binnen het plangebied staan volgens ARCHIS geen vindplaatsen of monumenten geregistreerd in ARCHIS. Wel is er in de directe omgeving op een kleine 100 meter afstand, in de oude kern, gelegen tussen de Heycop, de Voorstraat, de Koningstraat en de Verlengde Kerkweg een monument gedocumenteerd van hoge archeologische waarde (monument nummer 11942). Deze oude kern is een beschermd dorpsgezicht. Ditzelfde wordt aangegeven op de Cultuurhistorische kaart van Utrecht. Binnen dit monument is een waarneming gedocumenteerd (ARCHIS waarnemingsnummer 405150) bij de r.k.-kerk. Het betreft de resultaten van een bureauonderzoek met veldtoets dat RAAP in 2006 heeft uitgevoerd in verband met de plannen van de r.k.-parochie van Kockengen. Tijdens twee boringen werd op een ondoordringbare laag gestuit op 1,4 tot 1,7 meter onder het maaiveld. Het is onduidelijk of het baksteen betreft of een grindlaag/kiezel. Er is ook een antropogene laag aangetroffen waarin een fragment Hafner witbakkend geglazuurd aardewerk uit de 16^e tot 17^e eeuw werd gevonden, alsmede een fragment van een porseleinen kop (circa 1650-1950) en een roodbakkend geglazuurd aardewerkfragment uit de late middeleeuwen tot nieuwe tijd. Het plangebied is door de eeuwen heen onbebouwd gebleven. Er zijn verder alleen waarnemingen gedocumenteerd die tenminste 3,5 tot 4 kilometer verwijderd liggen van Kockengen. In en rondom Breukelen zijn enkele vondsten aangetroffen die zich vooral concentreren op de late middeleeuwen en de 16^e tot de 18^e eeuw. In De Haar, op zo'n 3,3 kilometer ten zuidoosten van het plangebied zijn nederzettingsvondsten bekend uit de ijzertijd of Romeinse tijd. Het betreft scherven aardewerk.

²⁶ www.kockengen.net

²⁷ Manten 2001, 234.

²⁸ Van der Pas 1952, 118.

²⁹ Van der Pas 1952, 96.

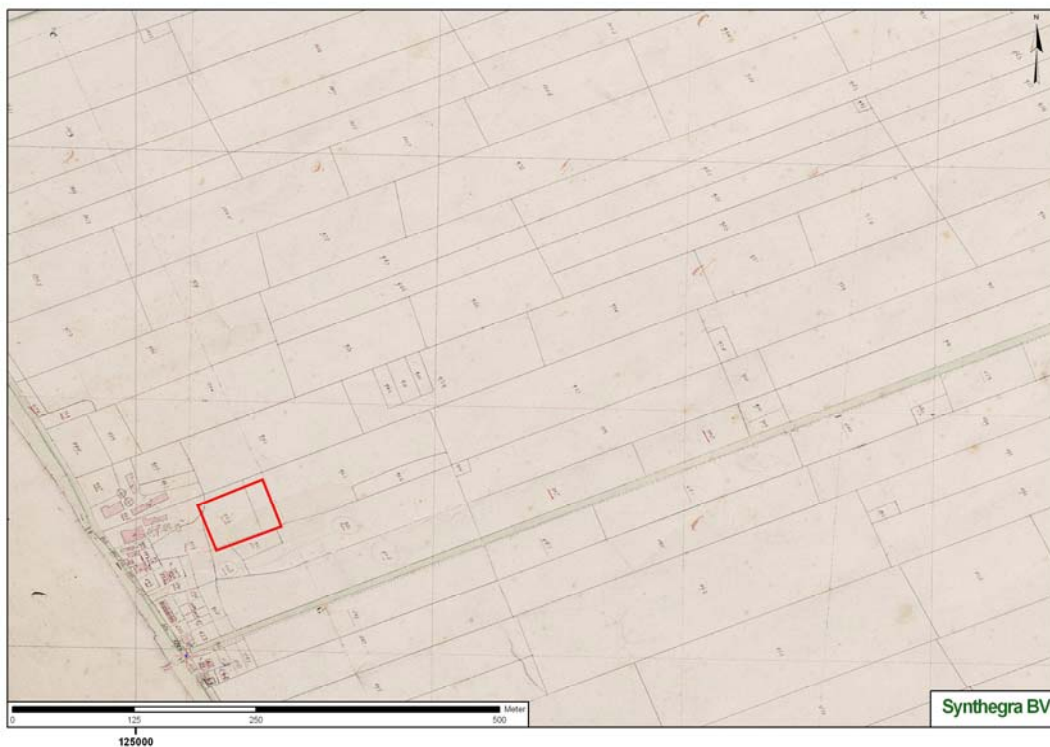
³⁰ www.kockengen.net

³¹ Van der Pas 1952, 179.

³² www.provincie-utrecht.nl/chat

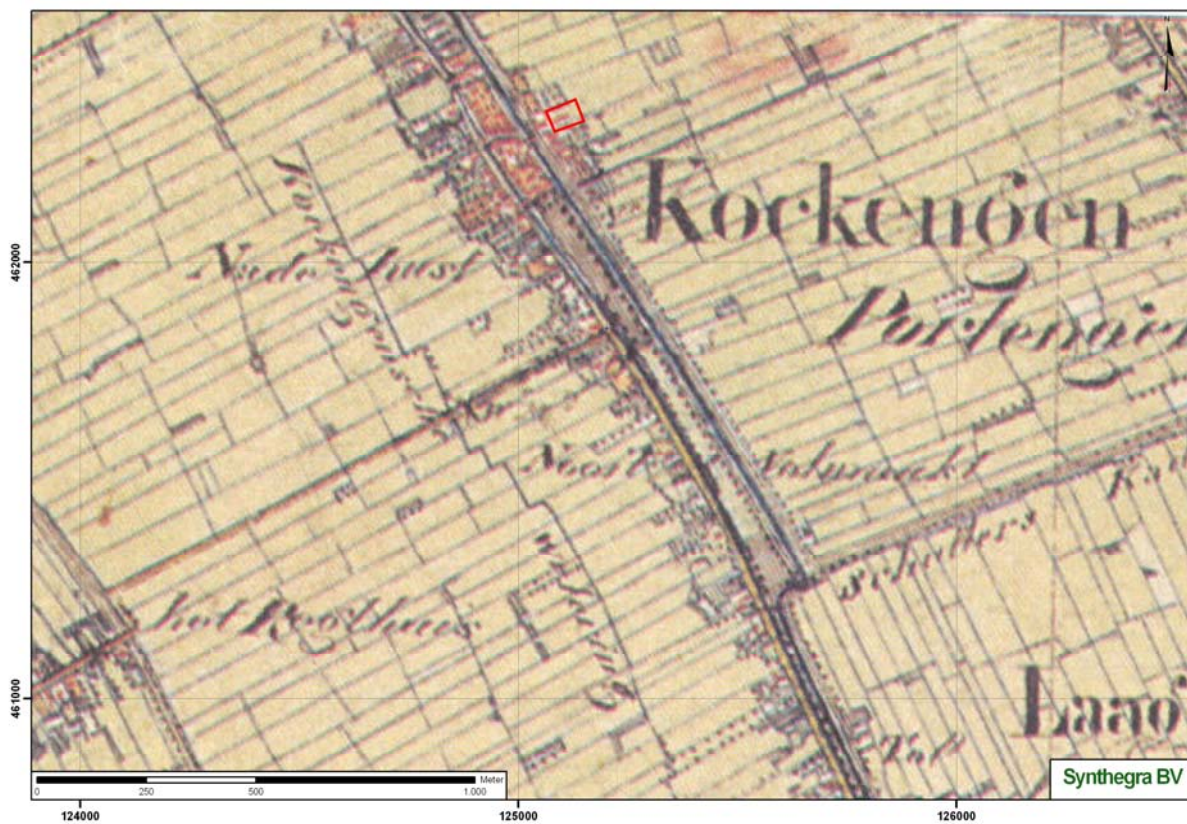
Gegevens uit het kaartmateriaal

Volgens de minuutplan uit begin 19^e eeuw is het plangebied in deze periode nog onbebouwd gebied.³³ Op de kaart uit 1839-1859 en met name op de kaart uit 1900 is zichtbaar dat het plangebied in deze tijd mogelijk bestond uit achtererven van de huizen aan de Heycop. Op de kaart uit 1900 zijn deels bomen aangegeven binnen het plangebied. Ook is hierop het Kerkpad zichtbaar, welke in horizontale richting loopt tussen de Heycop en de Zuid Eindsche dijk (de huidige Portengen). Het Kerkpad is de huidige Kerkstraat. Het plangebied Overdorp is op deze kaarten nog niet bestaand.

Afbeelding 4: Minuutplan van het plangebied, aangegeven in het rode kader.

³³ www.dewoonomgeving.nl. Kadastrale gemeente Laagnieuwkoop, sectie A: Polder Kortrijk, blad 3. Helaas is het exacte jaartal niet bekend.

Abbeelding 5: Kockengen en omgeving in circa 1839-1859.³⁴ Het plangebied is aangegeven in het rode kader.

Abbeelding 6: Kockengen en omgeving in 1900.³⁵ het plangebied is aangegeven in het rode kader.

³⁴ Grote Historische Atlas van Nederland, 1. West-Nederland, blad 58.

3 Archeologische verwachting

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek is voor het plangebied een gebiedsspecifiek verwachtingsmodel opgesteld. Op basis van de beschikbare gegevens is aan het plangebied een lage archeologische verwachting voor nederzettingen vanaf de periode Romeinse tijd, middeleeuwen en nieuwe tijd toegekend.

Het plangebied ligt op een ontgonnen veenvlakte, al dan niet met klei en/of zand bedekt. De oude dorpskern ten westen van het plangebied is gebouwd op een rivier-inversierug, een crevasse van de Oude Rijn. Deze crevasse-afzettingen zijn zandige afzettingen en liggen hoger in het landschap dan het omringende veengebied. Dit veengebied bestond tot circa het jaar 1000 voornamelijk uit onbewoonbare gronden. Dit in tegenstelling tot oeverwallen en crevasse-geulen welke geschikte woonplaatsen zijn. Daar waar het hoogveen enigszins ontwaterd was, met name aan de randen van het veen, kon ook sprake van bewoning zijn geweest.

Tegen het einde van de 10^e eeuw maakte een daling van de waterstand als gevolg van de ontwatering van talloze veenstroompjes het mogelijk de veengebieden tussen de oeverwallen van de Vecht aan de oostkant, en van de Aa aan de zuidzijde binnen te dringen en de regio rondom Kockengen in cultuur te brengen. Volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden IKAW) geldt voor het plangebied een lage archeologische verwachting. Met uitzondering van de dorpskern (aangegeven als een monument van hoge archeologische waarde), circa 100 meter ten westen van het plangebied, zijn er in de directe of wijde omgeving geen waarnemingen of monumenten gedocumenteerd. De enige waarnemingen liggen op minimaal 3,5 kilometer afstand, en concentreren zich rondom Breukelen. Uit het bureauonderzoek is verder gebleken dat de bouwwerken binnen het plangebied allen na-oorlogs zijn. De basischool, het verzorgingstehuis en de gereformeerde kerk ten zuiden van het plangebied dateren van tenminste het jaar 1958. De kerk werd in 2002 gebouwd. Bovendien zal het bodemprofiel binnen het plangebied reeds verstoord zijn geraakt door graafwerkzaamheden als het gevolg van de na-oorlogse bebouwing.

Dit gegeven, gecombineerd met de zeer geringe oppervlakte van het plangebied wordt de kans klein geacht dat er een archeologische vindplaats kan worden aangetroffen.

Advies

De voorgenomen bestemmingsplanwijziging van het plangebied, de realisatie van de herinrichting van het plangebied zal naar verwachting niet leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. De maximaal te verstoren diepte zal circa 80 cm –Mv bedragen. Er zijn vermoedelijk geen archeologische resten (meer) of intacte bodemlagen aanwezig binnen het plangebied, aangezien het plangebied vanaf midden 12^e eeuw is ontgonnen, het pas laat bewoond gebied is geworden en er, afgezien van de dorpskern, geen waarnemingen gedocumenteerd zijn in de directe of wijde omgeving. Mocht een archeologische trefkans dan toch aanwezig zijn, dan zijn eventuele sporen reeds verstoord als het gevolg van bouwwerkzaamheden.

De resultaten van dit onderzoek dienen getoetst te worden door het bevoegd gezag, dat op basis van het uitgebrachte advies een besluit zal nemen. Geadviseerd wordt daarom om contact op te nemen met de gemeente Breukelen.

³⁵ *Grote Historische Topografische Atlas van Utrecht, ca. 1905, blad 425.*

Project : Bureauonderzoek, Overdorp te Kockengen
Kenmerk : DHA/UIT/SAD/P0501616

Literatuur

Berendsen, H.J.A., *De vorming van het land* (Assen 1998).

Berendsen, H.J.A., *Landschappelijk Nederland* (Assen 2000).

Berendsen, H.J.A. en Stouthamer, E., *Paleogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*, (Assen 2001).

Grote Historische Atlas van Nederland; 1 West-Nederland 1839 –1859, schaal 1:50.000, Wolters Noordhoff Atlasproducties.

Grote Historische Topografische Atlas van Utrecht, ca.1905, schaal 1:25.000, Uitgeverij Nieuwland.

Manten, A.A., 2001: *Breukelen en omgeving tussen 400 en 1200. Middeleeuwse geschiedenis vanuit een plaatselijke gezichtshoek*, Hilversum (Historische Reeks Breukelen 3).

Mulder de, E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, *De ondergrond van Nederland*, (Houten 2003).

Pas, W. van der, 1952: *Tussen Vecht en Oude Rijn. Beschrijvende geschiedenis van Noord-West Utrecht naar aanleiding van het eeuwfeest der R.K. Parochie Kockengen*, Utrecht..

Stichting voor Bodemkartering, *Geomorfologische kaart van Nederland schaal 1:50.000, blad 31 Utrecht*, (Wageningen 1975).

Stichting voor Bodemkartering, *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000, toelichting bij het kaartblad 38 Oost Gorinchem*, (Wageningen 1981)

Gebruikte internetsites:

www.dewoonomgeving.nl

www.kockengen.net

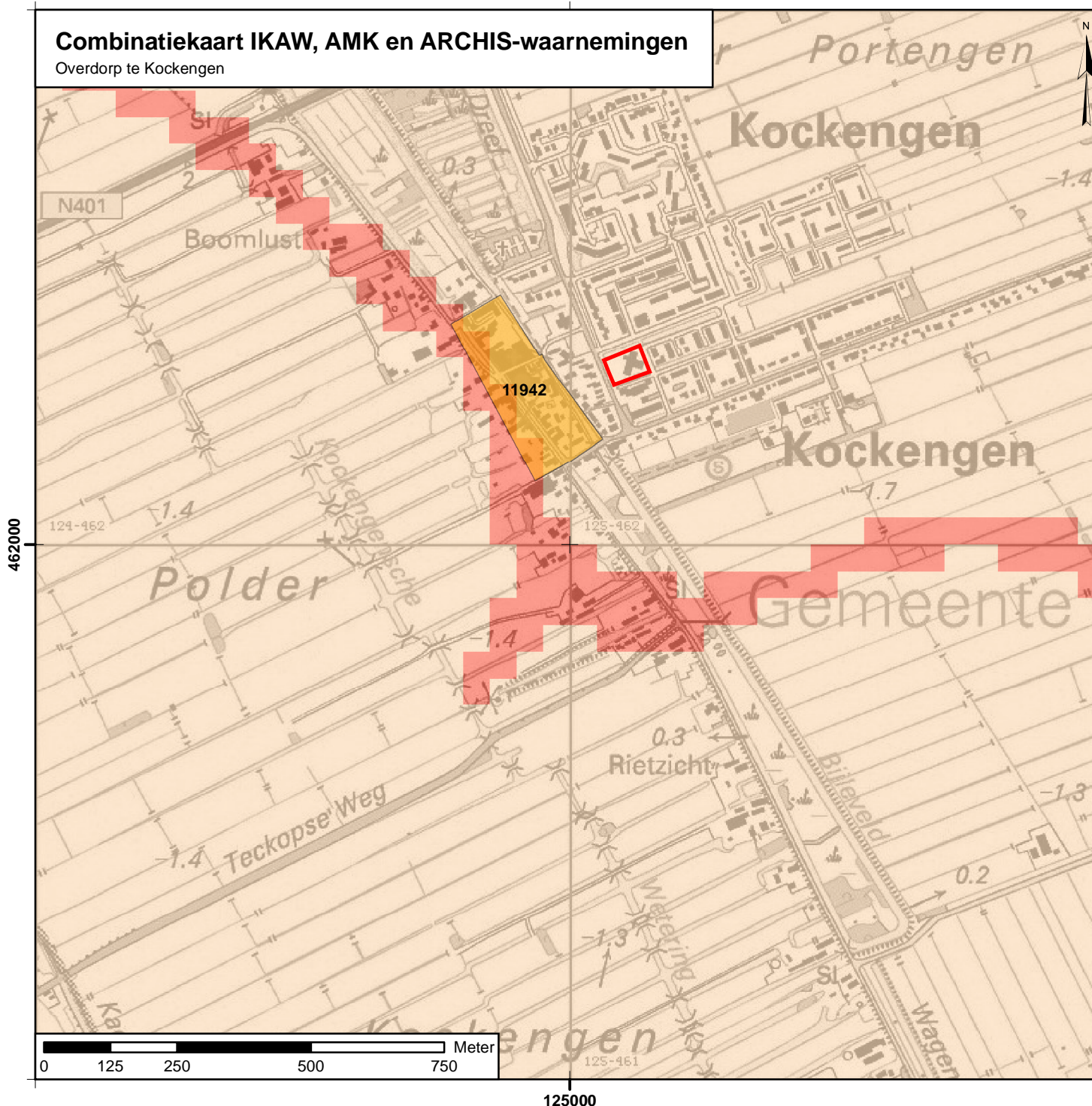
www.provincie-utrecht.nl/chat

Bijlagen:

Bijlage 1: Combinatiekaart IKAW, AMK en ARCHIS-waarnemingen

Combinatiekaart IKAW, AMK en ARCHIS-waarnemingen

Overdorp te Kockengen

Legenda

ARCHIS-waarnemingen + waarnemingsnummer

— geen waarnemingen bekend

— onderzoeksmelding + meldnummer

archeologisch monument + waarnemingsnummer

— terrein van archeologische betekenis

— terrein van archeologische waarde

— terrein van hoge archeologische waarde

— terrein van zeer hoge archeologische waarde

— terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd

archeologische verwachting trefkans

— hoog (water)

— middelhoog (water)

— laag (water)

— water

— hoog

— middelhoog

— laag

— zeer laag

— niet gekarteerd

— onbekend

— begrenzing plangebied

P0501616_IKAW_Combi_17012007_SD_1.0

Synthegra BV

Bijlage 2: Geologische perioden en lijst met gebruikte afkortingen

Lijst met gebruikte afkortingen

BO	Bureauonderzoek
IVO-V	Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. Verkennende boringen
IVO-K	Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. karterende boringen
IVO-W	Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. waarderende boringen
IVO-K-G	Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. karterende proefsleuven
IVO-W-G	Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. waarderende proefsleuven
AB	Archaeologische Begeleiding
AMK	Archaeologische Monumenten Kaart
IKW	Indicatieve Kaart Archeologische Vaarden
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
ARCHIS	Archeologisch Informatie Systeem
CA	Beleef Present
CAA	Centraal Archeologisch Archief
GLG	Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand
GHG	Gemiddeld Laagste Grondwaterstand
MAV	MaatVeld
NAP	Nieuw Amsterdams Peil
RKD	Rijks Geologische Dienst
STIBOKA	Stichting Bodem Kartering

Paleolithicum: tot 8800 vC	PALEO	vroege 800 – 500 vC	LJZV
vroege 300.000 C14	PALEOV	midden: 500 – 250 vC	LJZM
midden: 300.000 – 35.000 C14	PALEOM	laat: 290 – 12 vC	LJZL
laat: 35.000 C14 – 8800 vC	PALEOL	Romeinse tijd: 12 vC – 450 nC	ROM
laat A: 35.000 – 18.000 C14	PALEOLA	vroege: 12 vC – 70 nC	ROMV
laat B: 18.000 C14 – 8800 vC	PALEOLB	vroege A: 12 vC – 25 nC	ROMVA
Mesolithicum: 8800 – 4500 vC	MESO	vroege B: 25 – 70 nC	ROMVB
vroege 8800 – 7100 vC	MESOV	midden: 70 – 270 nC	ROMM
midden: 7100 – 6450 vC	MESOM	midden A: 70 – 150 nC	ROMMA
laat: 6450 – 4900 vC	MESOL	midden B: 150 – 270 nC	ROMMB
Neolithicum: 5300 – 2000 vC	NEO	laat: 270 – 450 nC	ROML
vroege 5300 – 4200 vC	NEOV	laat A: 270 – 350 nC	ROMLA
vroege A: 5300 – 4900 vC	NEOVA	laat B: 350 – 450 nC	ROMLB
vroege B: 4900 – 4200 vC	NEOVB	Middelleeuwen: 450 – 1500 nC	XME
midden: 4200 – 2850 vC	NEOMA	vroege: 450 – 1050 nC	XME
midden A: 5300 – 3400 vC	NEOMA	vroege A: 450 – 525 nC	VMEA
midden B: 3400 – 2850 vC	NEOMB	vroege B: 525 – 725 nC	VMEB
laat: 2850 – 2000 vC	NEOL	vroege C: 725 – 900 nC	VMEC
laat A: 2850 – 2450 vC	NEOLA	vroege D: 900 – 1050 nC	VMED
laat B: 2450 – 2000 vC	NEOLB	laat: 1050 – 1500 nC	LME
Bronstijd: 2000 – 800 vC	BRONS	laat A: 1050 – 1250 nC	LMEA
vroege 2000 – 1800 vC	BRONSV	laat B: 1250 – 1500 nC	LMEB
midden: 1800 – 1100 vC	BRONSM	Nieuwe tijd: 1500 – heden	NTA
midden A: 1800 – 1500 vC	BRONSM A	A: 1500 – 1650 nC	NTA
midden B: 1500 – 1100 vC	BRONSM B	B: 1650 – 1850 nC	NTB
laat: 1100 – 800 vC	BRONSL	C: 1850 – heden	NTC
LJZertijd: 800 – 12 vC	LJZ	Onbekend	XXX

Metaal soorten		Steen soorten	
Brons	MBR	Barnsteen	SBA
Goud	MAU	Bergkristal	SBE
Lijzer	MFE	Diaabaas / gabbro / doleriet / dioriet	SDI
Koper	MCU	Gil	SGI
Lood	PB	Graniet / gneis	SGR
Messing	MME	Jadeiet / nefriet	SJA
Metaal	MXX	Kalk (steen)	SKA
Tin of lood legging	MSN	Leisteen	SLE
Zilver	MAAG	Marmar	SMA
Organisch	OKer	OKer	SOX
Bol. dierlijk	ODB	Steen	SXX
Bol. menselijk	OMB	Turfiet / basaltlava	STE
Bol. onbekend	OBX	Turfgestein	STU
Gewiel	ODG	Vuursteen	SVU
Hoorn / Houtskool	OPH	Zandsteen / kwartstiel	SZA
lvoor	ODI	Onbekend	XXX
Leer / huid / bont	ODL	Niet van toepassing	---
Organisch	ODX	Glas	GLS
Organisch, dierlijk	ODX	Keramik	KER
Organisch, menselijk	OMX	Slak	SLAK
Organisch, plantaardig	OPX		
Scheep	ODS		
Tekstiel, katoen / linnen / wol / zijde	OTE		

Verklarende woordenlijst

A-horizont: Minerale (humuze) bovengrond. Indien er uitspoeling van materiaal optreedt, heet deze uitspoelingshorizont ook wel de E-horizont.

B-horizont: Inspoelingshorizont. Een horizont waaraan door inspoeling uit een hoger liggende horizont humus, ijzer of kleibestanddelen zijn toegevoegd.

Chorizont: Een horizont die weinig of niet veranderd is door bodemvorming, de moederbodem. Men kan aannemen dat de bovenliggende, al dan niet door bodemvorming veranderde, horizonten uit soortgelijk materiaal zijn ontstaan. Gronden met een goed ontwikkelde, donkere, humuze bovengrond. De donkere bovengrond verschilt duidelijk van kleur met de ondergrond. In de ondergrond heeft geen duidelijke profielontwikkeling plaatsgevonden.

Eendgrond: De bovenlaag van een bodem die is ontstaan door een jarenlang gebruik als bouwland. Een esdek is bijvoorbeeld te vinden bij een enkeergrond.

Esdek: Afgestorven organisch materiaal dat bezinkt en bijdraagt tot de veenvorming.

Grytha: Afgestorven organisch materiaal dat bezinkt en bijdraagt tot de veenvorming.

Inhumalegraf: Grafkult voor lijkebegraafing (al dan niet in een sarcofaag van hout, lood of steen).

verkeijde jaren	14C y BP	Litho-stratigrafie	Chronostratigrafie	Vegetatie	Archeologische perioden	Culturnamen
-1500	BP	Duikkerke III	Subatlantisch	loofbos	Late Middelleeuwen	Hikversum-Drakenstein
-1000	Chr	Duikkerke II				
-1000		Duikkerke I				
-2000		Formate van Nieuwkoop	Subatlantisch		Midden-Bronstijd	Wikkeldraad
-500		Duikkerke I	Subatlantisch		Late Bronstijd	Harz
-1000		Duikkerke 0	Subatlantisch		Midden-Bronstijd	Standvoetbeker
-1500			Subatlantisch		Vroege Bronstijd	Klok-beker
-2000			Subatlantisch		Late-Neolithicum	
-2500			Subatlantisch		Midden-Neolithicum	
-3000			Subatlantisch		Vroege-Neolithicum	
-3500			Subatlantisch		Midden-Neolithicum	
-4000			Subatlantisch		Vroege-Neolithicum	
-4500			Subatlantisch		Midden-Neolithicum	
-5000			Subatlantisch		Vroege-Neolithicum	
-5500			Subatlantisch		Midden-Neolithicum	
-6000			Subatlantisch		Vroege-Neolithicum	
-6500			Subatlantisch		Midden-Neolithicum	
-7000			Subatlantisch		Vroege-Neolithicum	
-8000			Subatlantisch		Midden-Neolithicum	
-9000			Subatlantisch		Vroege-Neolithicum	
-10000			Subatlantisch		Midden-Neolithicum	
-11000			Subatlantisch		Vroege-Neolithicum	
-12000			Subatlantisch		Midden-Neolithicum	
-13000			Subatlantisch		Vroege-Neolithicum	
-15000			Subatlantisch		Midden-Neolithicum	
-20000			Subatlantisch		Vroege-Neolithicum	
-25000			Subatlantisch		Midden-Neolithicum	
-30000			Subatlantisch		Vroege-Neolithicum	
-35000			Subatlantisch		Midden-Neolithicum	
-40000			Subatlantisch		Vroege-Neolithicum	

Bron: Es, W.A. van, H. Sarfelijk en P.J. Woltering, 1988. *Archeologie in Nederland, de vijfdeom van het bodemarchief*. Amsterdam / Amersfoort.